

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

ИЗЛАЗИ ЧЕТИРИ ПУТА НА НЕДЕЉУ НА ПО ТАБАКА. — СТОЈИ ЗА НОВИ САД 40, А НА СТРАНУ 60 НОВ. МЕСЕЧНО. — ЗА ОГЛАСЕ НАПЛАЋУЈЕ СЕ ОД ЈЕДНЕ ВРСТЕ 3 НОВ. И 30 ЗА ЖИГ СВАКИ ПУТ.

ДОПУНЕ И ИСПРАВКЕ ЗА „ГРАЂУ ЗА ИСТОРИЈУ СРП. ПОЗОРИШТА“

од Јована Ћорђевића.

(Наставак.)

Од год. 1848. до 1860. не појављују се у нашим крајевима никаква глумачка друштва. Место њих долазе од год. 1850. до 1859. дилетантске друштине: у Сомбору, Суботици, Иригу; за тим у Шапцу, Крагујевцу, Лозници, Неготину, и овде у Београду у више маха.

Поред глумачких и дилетантских друштвина занимљиво је у овој епохи, што се у три маха покушавало, да се дође и до сталног позоришта. Покушаји су ови били г. 1840. и 1841. у Загребу и Београду, и 1852. године опет у Београду.

Сва три су покушаја остала без успеха.

Од онога, што се у том погледу у Загребу радило, ми на овој страни још једнако мало знамо. То се своди на оно, што је казано у бр. 54. „Позоришта“ г. 1873., да су се гроф Јанко Драшковић и др. Деметер заузели, да створе у Загребу „народно позориште;“ да је услед тога на позив загребачке народне читаонице год. 1840. дошло у Загреб глумачко друштво из Новог Сада; да је онде представе давало од 10. јунија до 30. августа; да се тада загребачко „варошко“ позориште прозвало „народним;“ и да је народна читаоница загребачка одлучила, да купи драговољне прилоге на оснивање народног позоришта, и да најмањи прилог буде 5 ф. ср. са обвезом, да се плаћа за 5 година дана. Овај прилог износи за пет година дана 25 фр. ср., и на ову своту издаване су приложницима акције (деонице).

„Српски Летопис“ за год. 1864. доноси писмо грофа Јанка Драшковића Сави Текелији од 6. јунија 1841., где вели између осталог: „Да нако Знадеш Налог мени дане, и Да можнеш ђанде

судити диела, ујвљамти, Да 1-о Ћсам Пресес Комисие, Коя из Архива нашега сва Наша Муниципална права, и Дипломе Избирати, и у Ћдну Кладу врчи има. 2-го Будуч Да Су сталиши и реди Хервацке и Шлавоние ѿлучили народни Ћдан театар утемелити, и неща новаца за утемелњня, неща нако за УздержанЋ садашњѣга веч Играочега жетровали, заото ѿредеше Депутациу за примити, и чувати ове новц. и за гонити далЋ садашно ИграванЋ, и у слиеденю чинише мене Презеса ове Депутацие. 3-ће Ми Имадемо Ћдну читаоницу книжевну веч ѿ 1837 године, ѿ коЋ я утемелител, и Презес Ћсам, коя осим Литерарних Диела, још и ИзображенЋ Ћзика Илирскога, и Театра Народнога за прву налогу себи узела Ћ. 4-то Сада, будуч да нам новаца маинка, и Да нас напасти Закон нов и театрални, Сабрало се Ћ више 200 све Изабрани люди Свакояка реда, части, и Сталиша, кои желе по Акциях новца Сакупити, и Ћдан народни Дом за Литературу, и Театар основати; а ѿ овог Дружтва опет я коловода, и Презес Ћсам — — видиш даклЋ да Ћст ово за стара чоика, кои Ћ прошао 70-у годину скоро и превише посла, еле Нужда мене гони у то, Ћре Младеж, коя горуче ДомородолоубЋ имаде, валя паметно повести и т. д.“ и мало даље: „Ми овди без разлике закона гледамо пука Изображавати, Школе увести и Книжиц приложне читавне упеляти, и театра кано наиприличније Средство утемелити — — и крсно би ѿ тебе било, Да ти кано гласовити Славян, и Изображени Илирац наше предузетЋ, особито утемеленЋ — и трајнЋ садашнега театра зкаковум жетвум поможеш — бо у нас Ђогатие и новчени люди неима — Сви Ердодии, Баћании,

Кеглевичи не Сиџе овди и чрез тога народност изгубили, и Себе Мадяромани предали Ђсу.“

Сава Текелија му одговара између другог ово: „Ево ветје 60. година како тебе као дете познаем и из малена нѣка любов внѣтрени мене теби провержава, хвала Бѣгу да ни твоя к' мени не оладнила. ти си прешао 70 година а ја ево испњивам осамдесетъ и ако е крв у жилама моим яко оладнила. любов к' теби еднако гори и надам се да само смрт е може угасити. — Послове многе си примио, но радисе да имаш вољу и ревност них радити и свершивати, и ниси како многи дряги, кои само за себе живъ, као и прочи скотови.“ И даље: „Чтосе тиче помоци за театр Ириски тосам ја наумио ома како сам у новина читао о воздвиженію том, желио сам и ја тамо притещи, и е 1000. Сребра любов мою к славенскомъ езикъ показати. но засад немогъ то испњити докле мое многе Фундаціе уред нећоставим кое многе трошка коштъю, зато месеца Јуліа морам опет ити у беч, и незнам кад се вратити, него да видиш истинитъ мою вољу евоти шилѣм 50 фор. ср. као Интерес, коети на сретъ у овим писмо прилажем и т. д.“

Може ли бити што лепше од ова два писма? Може ли се замислити што племенитије него што је слика ова два старца, који и на прагу свог гроба још носе на срцу благо и срећу свог народа, и о том се дању ноћу старају? Ова два писма ваљало би да сваке године бар по један пут прештампају сви српски и хрватски листови, да их сва наша интелигенција, и млађа и старија, с обе стране Дунава и Саве, на памет научи!

Како је даље текла у Загребу ова ствар, која је с толигим одушевљењем била покренута, о томе ми овде врло мало знамо, или боље рећи не знамо, ништа поуздано, то једно, да није било успеха, и да је народно позориште онде све до године 1859. спадало међу *ria desideria*. О томе свему треба да добијемо поузданих података од браће Хрвата.

Други је покушај за оснивање сталнога позоришта био у исто време у Београду, године 1840—1842. Из „Позоришта“ (бр. 54. г. 1873.) видимо само толико, да су представе биле најпре у „зданију“ кнеза Михаила „код Јелена“, па онда у Ђумруку доле на Сави; да се Ј. С. Поповић ставио на чело и да је државна влада одредила

позоришту субвенцију од 2000 талира; да је ово позориште стојало у свези са Панчевом и да се Никола Ђурковић појављује као изврстан глумац и радник око реперторије.

Ма да ови податци нису још доволни за историку, ипак би се дало из њих закључити, да је Београд у оно време био на путу да стече себи стално позориште. На челу управе човек, као што је био Ј. С. Поповић, и државна субвенција од 2000 талира у оно време, то су већ биле атрибуције правога народног позоришта. Ту није главна ствар позоришна зграда: него је главно фирма, коју позориште носи; чије је оно, ко управља њиме, ко се стара за њ? Ако му је народ или државна власт у име народа допустила наслов народног позоришта, ако му је она поставила управу, ако му је она одредила субвенцију, онда је, и само онда је то позориште народно.

Како је у том погледу стојало ондашње позориште, то ће најбоље знати г. Атанасије Николић, који је онда овде био, и у том раду живо учествовао. Док од њега, или другог ког сведока из оног времена не добијемо сасвим тачних података, дотле је узалудно свако нагађање. Саопштена мало напред позивница из оног времена личи на длаку на обичне позивнице приватних дружина, са облигатном фразом „mit obrigkeitlicher Bewilligung“. У осталом, било да је Стерија био постављен за управитеља; било да се он овога посла својевољно примио; било да је позоришту текла помоћ из државне касе; било дарезљивошћу кнеза Михаила: толико стоји, да је први корак за остварење народнога позоришта био већ учињен, да би за првим кораком дошао био и други и трећи, и да би српска престолница — да није било преврата од године 1842. — стекла била народно позориште бар на двадесет година пре, него што га је сад стекла.

Трећи је покушај био опет у Београду 1852. године. Овога је пута влада сама ствар покренула, и саставила нарочити одбор од једанаест лица, који ће новчане прилоге купити, и што устреба радити и предлагати. Овај је одбор издао 10. јунија 1852. позив „на све пријатеље српског народног позоришта“, у ком разлаже користи позоришне установе, и позивајући народ

на добровољне прилоге уједно јавља, да донде уписане суме прилога превазилазе 15 хиљада талира; „но ово је тек половина оне главне суме, која нам је за довршење народног театра нужна.“ Наводе се даље у истом позиву примера ради Чеси, Хрвати, Романи, који се такође труде, да оснују себи народно позориште.

Одређено је било и место за зидање позоришне зграде, па се на скоро и приступило зидању; али пошто се увидело, да је место подводно, и да се грађевина слеже и зидови пуцају, одустало се од даљег зидања, и цела је позоришна ствар поново одложена на других десет година.

За неуспех овог покушаја обично криве ондашњу владу, одбор, стручњаке, и то једино с тога, што су допустили, да се зида на подводном месту. И ја велим, да је било погрешке; али не због зидања на „подводном месту,“ него због зидања уопште. Било је погрешено, што се није почело са почетком, него са свршетком; што се није почело са оним, што је било лакше, јефтиније и прече, него са оним, што је било теже, скупље, и за чим се још могло неко време и почекати. Позоришна зграда од 1852. долази ми као неки

„hysteron proteron“. као „син пре оца“. Код свију народа прво су дошли глумци и реперторија, па онда зграда; прво се питало, ко ће представљати, и шта ће се представљати, па тек онда, где ће се представљати? То је природан ток. У каквој је згради давао Шекспир свога Хамлета? У таквој, што не би данас ни за „арену“ поднела у каквој већој вароши. У Немачкој има већ од две стотине година амо глумачких представа; а позоришне су зграде све од много доцнијег датума. Код Мађара су почеле глумачке представе још око 1790., а зграда народног позоришта отворена је тек 1837. У Новом Саду је установљено народно позориште 1861., и дружина тог народног позоришта давала је представе и у врдничкој препари, и у Замфировој качари, и у иринком шанцу; нити се тамо почињала позоришна радња са зидањем зграде, већ са склапањем позоришне дружине, множењем реперторије и путовањем дружине по народу па тако је и било успеха. А да су скупљени прилози одма у почетку били узидани у позоришну зграду, данас не би било тамо можда ни готове зграде, а за цело не би било — народног позоришта.

(Наставиће се.)

ДИСТИХ.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Љубав их мори.“ „Ноћ у очи нове године.“ „Без женидбе.“) 3. марта, као о дану када су се та три комада представљала, имали смо у нашем позоришту денга уживања. Сви глумци и глумице у тим комадима играли су тако складно, да их је заиста милина била гледати. Особито у комаду „Љубав их мори,“ који се тога вечера први пут приказао, играли су Ружић и Ружићка, Сајевић и Сајевићка тако живо и с таквом вољом, да су публику са свим одобровољили. И ако је томе комаду стара тема, да жене не треба да забрањују мужевима њихове навике, које су имали пре женидбе, јер се одатле могу излећи зле последице по брачни живот: то се ипак, нарочито кад се добро представља, може једанпут, двапут гледати тај иначе прилично слаб комад, који нас наводи на смеј само са својих комичних ситуација, у које долазе жене, које мисле, да им мужеви само за то држе у најму собу, да би тамо могли љубав с другима водити, а кад тамо, а оно јадни мужеви одлазе у ту собу, да би се сити могли напуштити, јер им жене то код куће не допуштају. Правоученије је дакле, да муж од жене, а жена од мужа не треба ништа да таји, ако желе да им процвета брачна срећа!

—р.

ПОЗОРИШТЕ.

* (Народно позориште у Београду.) Имамо да јавимо радостан глас, да се народно позориште београдско, ко мезимче кнеза Михаила, а љубимче младога кнеза Милана отворило 7. марта о. г. Девет је месеца било народно позориште у Београду затворено, на велику тугу и жалост свију правих пријатеља народнога напретка, и на велику штету позоришне уметности. Јадни глумци претрпели су многе беде и невоље за то време, чекајући из дана у дан, да ће се отворити двери на храму богиње Талије. Двери се отворише, али београдски листови нису задовољни ни са првом представом (Шах краљу), ни са игром глумачком, а не ће да помишљају, да је сваки из нова почетак тежак, и да треба и најбољим глумцима времена, да се једно на друго науче, па да се могу узјамце у игри потпомагати. Ред позоришних представа одређен је био овај: У недељу 10. марта: „Лондонски просијаци.“ — У уторак 12. марта: „С поља гладан.“ „Сланик“ (први пут). — У четвртак 14. марта: „Закупник остраник“ (први пут). — У недељу 17. марта: „Бој на Косову.“ — У уторак 19. марта: „Мамица.“ — У четвртак 21. марта: „Француско-пруски рат.“ „Гренгоар“ (први пут). — У недељу 24. марта: „Бој на Дубљу.“ — Замена: „Ручају с мајком“ — „У петак.“ — „Два кандидата.“

Издаје управа српско народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

47. ПРЕДСТАВА.

У II. ПРЕТПЛАТИ 3.

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 19. МАРТА 1874.

МАКСИМ ЦРНОЈЕВИЋ.

ТРАГЕДИЈА У ПЕТ ЧИНОВА, С ПЕВАЊЕМ, НАПИСАО ДР. ЛАЗА КОСТИЋ, ЗА ПОЗОРНИЦУ УДЕСИО А. ХАЦИЋ,
МУЗИКА ОД А. МАКСИМОВИЋА.

О С О Б Е:

Дужде од Млетака	Зорић.
Ђорђе, син му	Божовић.
Анђелија, кћи му	Л. Хаџићева.
Филета, удовица дуждевог сина Марка	Л. Маринковићева.
Иво Црнојевић	Ружић.
Јевросима, жена му	Д. Ружићка.
Максим, син му	Недељковић.
Милош Обренбеговић	Марковић.
Јован капетан, ивин синовац	Лујић.
Илија Ликовић	Добриновић.
Милић Шереметовић	војводе
Ђура Кујунџић	* * *
Надан Бојимир	Петровић.
Радоје Црногорац	Суботић.
Прва маска	Рашић.
Друга маска	Петровић.
Виноноша	Добриновић.
	* * *

Војводе црногорске, млетачка господа, црногорци, млечичи, пажеви, масне, сватови, слуге. — Збива се у Млеткама и у Црној Гори.

Како је већ истекла прва претплата, то се умољавају они наши поштовани претплатници, који у име друге или треће рате што дугују, да тај дуг свој што пре изволе намирити.

Улазнице се продају у писарници позоришној (стану матичином) од 9—12 пре подне и од 3—5 сахата после подне, а после на каси.

Л. ХАЦИЋЕВА излази данас на позорницу први пут после своје болести.

БОЛУЈЕ: А. ПЕШИЋ.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.